

Література:

1. Лучко О. А. Огляд у кримінальному досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Маріуполь, 2021. 269 с.
2. Литвинов О. М. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 528 с.
3. Сердюк В. П. Відеозапис у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 224 с.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гончар Д. В.

аспірант

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Конституція України законодавчо визначила, що найвищою соціальною цінністю у країні є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. З огляду на це положення, у кримінальному законодавстві України протидії кримінальним правопорушенням проти особи, зокрема і умисним вбивствам іноземців, надається особлива увага. Ці кримінальні правопорушення відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу України відносяться до категорії тяжких й особливо тяжких, за їх вчинення передбачені суворі покарання [1, с. 20].

Необхідно відзначити, що протидія кримінальній корупційній протиправності, яка, без сумніву, є одним із важливих напрямів внутрішньої політики країни, значною мірою залежить від діяльності органів, підрозділів та уповноважених осіб, що виконують таку діяльність. Тому високі вимоги, що висуваються до працівників органів оперативно-розшукової діяльності, мають бути підкріплені комплексом правових гарантій їхньої діяльності, а також правовим забезпеченням, яке б дало можливість ефективно здійснювати покладені на них обов'язки.

Завданням оперативно-розшукової діяльності вважається пошук і фіксація відповідних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які визначена Кримінальним кодексом України, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що виконуються із застосуванням оперативних

та оперативно-технічних засобів. Виявлення та розслідування тяжких і особливо тяжких кримінальних правопорушень, передусім тих, що виконані в умовах неочевидності, неможливе без застосування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Стаття 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює, що правову сутність оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, зазначений Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий і Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна [2].

У ст. 19 Конституції України зазначено: «...органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти...». Хоча в самому Основному Законі, далі, у ст. ст. 40, 56, поряд із посадовими згадуються і службові особи. Згідно ст. 14 КУпАП посадові особи підлягають адміністративній відповідальності. Посадовою особою згідно Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 вважається керівник державної служби в державному органі (ст. 2). І, як зазначено у ст. 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001, посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування та наділена певними повноваженнями [3, с. 16].

Ст. 23 Конвенції ООН проти корупції розглядає можливість вжиття державою-учасницею законодавчих та інших заходів для визнання приховання або безперервного утримання майна особою, якій відомо, що таке майно здобуте в результаті будь-якого зі злочинів, що визначений цією Конвенцією. Як зазначає С.В. Албул, йдеться не стільки про формалізацію законодавчих приписів, скільки про створення правової підстави для застосування до осіб, які сприяли корупції, більш суворих обмежень та каральних заходів (мається на увазі звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і т. ін.) [4, с. 89].

Згідно твердження Ю.М. Чорноуса, проведення оперативно-розшукової діяльності можливе лише за наявності передбачених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав. Однією з таких підстав є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за

допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються або вчинені нестановленими особами, та осіб, які готують або вчинили злочин. Законодавець передбачає, що ця інформація може міститись у заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, в письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах суду, матеріалах органів дізнання, інших правоохоронних органів, у запитах оперативних підрозділів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав [5, с. 293].

Під час проведення оперативно-розшукової діяльності та за безпосереднього застосування її методів і спеціальних засобів важливим є дотримання та забезпечення прав і свобод людини і громадян. Так, суб'єктом, на якого покладаються обов'язки щодо гарантування забезпечення прав та свобод людини і громадянина, відповідно до Конституції України, являється держава. Вказана функція держави реалізується за допомогою різних правових засобів через всю систему органів державної влади, в тому числі й через систему правоохоронних органів. До того ж згідно з положенням ст. 21 Конституції України всі права і свободи вільних та рівних за своєю гідністю суб'єктів є невідчужуваними та непорушними, вони за жодних умов не можуть скасовуватися (ч. 2 ст. 22 Конституції України), а в разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається також і звуження їхнього змісту та обсягу (ч. 3 ст. 22 Конституції України). Як зазначає О.О. Подобний, на практиці застосування вищевказаних принципів і норм у контексті здійснення оперативно-розшукової діяльності, направленої на виявлення злочинів у сфері економіки, часто пов'язане з труднощами, що виникають на ґрунті суперечностей між спрямованістю правоохоронної діяльності на боротьбу зі злочинністю та потребою «вторгнення» суб'єктів виконання цих заходів (правоохоронних органів) у сферу дотримання прав і свобод громадян [6, с. 84].

Законодавче закріплення можливості обмеження прав людини ґрунтується на морально-етичних принципах (основах) розвитку суспільних відносин і є виключенням із загальних правил, коли є неможливим досягнення задач запобігання та розкриття злочинів іншими засобами. Слід чітко дотримуватися належного правового механізму проведення оперативно-розшукових заходів, які обмежують фундаментальні права і свободи, – операцій, часом необхідних для припинення небезпечних форм злочинності [7].

Застосування оперативними підрозділами у своїй діяльності спеціальних, переважно негласних методів і засобів запобігання злочинності потребує як особливого контролю з боку держави, так і встановлення дієвого демократичного цивільного контролю над

правоохоронними органами. З огляду на необхідність реального забезпечення Конституцією України статусу демократичної, соціальної, правової держави та зважаючи на задекларований її політичним керівництвом стратегічний курс на інтеграцію до європейських і євроатлантичних структур, установлення такого контролю за оперативно-розшуковою діяльністю є надзвичайно важливим завданням для теперішнього етапу розвитку України [8, с. 165].

Отже, існують межі застосування засобів оперативно-розшукової діяльності, в рамках яких проведені оперативно-розшукові заходи виправдовують поставлені цілі: чим більшого обмеження прав може завдати проведення оперативно-розшукового заходу окремій людині, тим вагомішими мають бути оперативні здобутки, задля яких його було здійснено. Звідси випливає, що, хоча суд і ухвалює остаточне рішення щодо проведення того чи іншого оперативно-розшукового заходу, на практиці це має дещо дискусійний характер.

Література:

1. Крулькевич А. І. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Одеса : ОДУВС, 2008. 20 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ зі змінами. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2022).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України : науково-практичний коментар / В. Д. Берназ, А. М. Притула. Одеса : Фенікс, 2019. 190 с.

4. Албул С. В. Основи оперативно-розшукової діяльності / за ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

5. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.

6. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.05.2022).

8. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.